

Eseu - George Calinescu

" Vazuta in nuce dinamica personalitatii lui George Calinescu rezida in puterea creatoare a contradictiei. De la intaiile manifestari publicistice, el isi defineste pozitia proprie contrazicandu-si confratii de critica si literatura, pe contemporani, ca si pe predecesori si, in cele din urma, daca nu in primul rand, contrazicandu-se spectaculos pe sine insusi".

Vladimir Streinu

intr-o prefata la un volum de Poezii, al lui Mihai Eminescu, aparut prin anul 1960, Tudor Arghezi scria despre poetul nepereche al literaturii noastre: "A vorbi de poet este ca si cum ai striga intr-o pestera vasta... nu poate sa ajunga vorba pana la el, fara sa-i supere tacerea. Numai graiul coardelor ar putea sa povesteasca pe harpa, si sa legene, din departare, delicata lui singurateca slava".

Cel care-l numise pe Mihai Eminescu poetul nepereche era George Calinescu, el insusi neintrecut ca istoric si critic literar, ca romancier, eseist, ca poet si dramaturg, deci un nepereche complex si plurivalent, de formatie enciclopedica, un cunoscator avizat al mai multor literaturi europene, capabil sa scrie si sa compare literatura romana cu cele mai importante opere ale culturii universale.

A vorbi despre George Calinescu este ca si cum ai rosti intr-un templu o ruga despre lumina si arta. Fiecare cuvant se incarca de responsabilitate si daruire, fiecare fraza trebuie sa devina o fresca in constelatia culturii romane, fiecare judecata de valoare nu poate exprima decat dorinta de a te apropia de culmile gandirii si simtirii sale, fara a avea pretentia ca le poti ajunge vreodata. Personalitate de formatie umanista, George Calinescu este cel mai reprezentativ scriitor al literaturii noastre interbelice. Nu numai cunoasterea amanuntita a culturii universale, a literaturilor spaniole si italiene, a contribuit la formarea sa, ci si munca si documentarea desfasurate cu asiduitate de-a lungul unei vieti, la capatul careia nu spusese tot ceea ce ar fi avut de comunicat.

Pentru elaborarea monumentalei sale Istoria literaturii romane de la origini pana in prezent, George Calinescu a citit integral materialul publicat pana la el, a studiat documentele istorice si culturale ale vremii, iar acolo unde nu a gasit date suficiente si-a completat lucrarea cu descrieri de cadru istoric, geografic, peisaje specifice, in care s-a format scriitorul respectiv, reusind sa nuanteze eventualele goluri, intr-un tot unitar.

Alaturi de Titu Maiorescu si Eugen Lovinescu, George Calinescu completeaza triada de elita a criticii literare romanesti, la afirmatiile carora, daca te referi, inseamna ca recurgi la argumentele supreme de autoritate estetica.

Opera sa aduna astfel intr-o sinteza de monolit, intreaga mostenire culturala a literaturii romane de pana la el, deschizand perspectiva integrarii acesteia in randurile cele mai avansate ale unor culturi similare din Europa si din lume.

Originalitatea demonstrativa a metodelor abordate de George Calinescu ne dezvaluie o puternica personalitate estetica si cu o gandire logica de necontestat, cu asociatii inedite, uneori derutante, inspirat alege si sustinute mereu cu argumente estetice. George Calinescu considera ca intre spiritul creator si cel critic exista legaturi si interferente si ca, uneori, scriitorul poate imprumuta metodele sale criticului de arta si invers, asa cum o demonstreaza el insusi in monografiile: *Viata lui Mihai Eminescu*, *Viata lui Ion Creanga* si *Gr. M. Alexandrescu*.

Un alt punct de referinta al creatiei lui George Calinescu porneste de la ideea ca, pentru a fi un bun critic sau istoric literar, trebuie sa incerci cel putin cateva dintre formele de creatie beletristice, asa cum a procedat scriind teatru si poezie.

Faptul ca nu a putut fi egalat, nici imitat pana astazi, in domeniul istoriei literaturii romane, are ca explicatie conceptia sa de a integra metode de creatie diferite. Desi este o monografie literara, *Viata lui Mihai Eminescu* e conceputa mai frumos decat un roman, intrecand unele carti de epoca referitoare la marele poet, cum ar fi cele ale lui Cezar Petrescu ori Eugen Lovinescu, respectiv: *Romanul lui Eminescu*, de Cezar Petrescu si *Balaluca*, de Eugen Lovinescu. Capitolul despre Nicolae Iorga incepe cu o sugestiva descriere a unei conferinte tinuta de acesta, metoda facand parte din domeniul portretisticii literare.

Situatii similare intalnim si in cazuri inverse: de exemplu, in romanul *Enigma Otiliei*, descrierile din primul capitol pot concura cu o lucrare de specialitate a unui arhitect priceput, facand parte din domeniul documentatiei stiintifice, situatie continuata apoi si dezvoltata in *Bietul Ioanide*.

Un interes asemanator declansat de operele lui George Calinescu deriva si din diversitatea stilurilor abordate: *Cartea nuntii* este un roman adolescentin de dragoste; *Enigma Otiliei* poate fi interpretat ca istoria paternitatii, ori a unei mosteniri, pe cand in *Scrinul negru* se aplica altfel metoda lecturii in lectura, folosita cu succes de Camil Petrescu in *Patul lui Procust*. Firea polivalenta a lui George Calinescu imbina dotarea artistica si inteligenta scriitoare, cu intuitia rafinata, ambitia subtila cu munca asidua, ajungand pana acolo incat, scriind *Istoria literaturii romane* de la origini pana in prezent, constata ca in cultura noastra lipseste romanul de factura balzaciana - si de aceea se apuca sa-l scrie el insusi, dand la iveala *Enigma Otiliei*, aparuta in 1938, al doilea roman al autorului, dupa *Cartea nuntii*, tiparit in 1933, un adevarat roman liric adolescentin, considerat insa de autor doar ca un antrenament "in vederea unei planuite opere". Faptul ca aceasta carte planuita este chiar *Enigma Otiliei* a fost greu de stabilit, cert ramane ca aparitia ei pune in dilema cititorii: ce este cu predilectie George Calinescu - critic literar de vocatie sau romancier de exceptie? Poate ca si una si alta, ar raspunde, peste timp, un alt cititor.

A. ENIGMA OTILIEI

Profesorul universitar Ov. S. Crohmalniceanu scria despre *Enigma Otiliei*: "Pe autorul Enigmei Otiliei il obsedeaza ideea paternitatii. Literatura lui se ordoneaza astfel in jurul acestei scheme universale, careia un spirit speculativ ca al lui George Calinescu n-a obosit sa-i gaseasca nenumarate semnificatii".

Criticul literar Nicolae Manolescu remarca o alta latura a romanului. In Enigma Otiliei, demonstratia vizeaza balzacianul. Atat romanul educatiei sentimentale, cat si cel social al rapacitatii burgheze, cat, in fine, acela molieresc al avaritiei sunt posibil balzacieni".

Surpriza aparitiei Enigmei Otiliei este cu atat mai mare cu cat George Calinescu se inscrie dintr-o data in fruntea romancierilor romani interbelici. Daca ne amintim ca, in etapa de un deceniu in urma ori inaintea anului 1938, au aparut romane de certa valoare si diversitate ca: Ion - 1920, Padurea spanzuratilor - 1922, ale lui Liviu Rebreanu; Ultima noapte de dragoste, intaia noapte de razboi - 1930, de Camil Petrescu; Baltagul - 1930, de Mihail Sadoveanu; Rascoala - 1932, de Liviu Rebreanu; Patul lui Procust - 1933, de Camil Petrescu ori Fratii Jderi, al lui Mihail Sadoveanu - 1942, vom intelege mai bine ca George Calinescu stia ca se inscrie, prin cartea sa, intr-o competitie stransa si riscanta, din care numai timpul putea stabili daca va iesi biruitor sau nu. Interesant este si faptul ca atat Camil Petrescu, cat si Hortensia Papadat-Bengescu, abordeaza deja tipul de roman proustian, prin-tr-o vasta si sensibila investigatie psihologica - personajele descoperindu-se treptat, ori chiar contradictoriu, cititorul fiind captat astfel la desfasurarea actiunii. Fata de romane moderne si psihologice, ca: Padurea spanzuratilor, de Liviu Rebreanu, Patul lui Procust, de Camil Petrescu, ori Concert din muzica de Bach, de Hortensia Papadat-Bengescu, Enigma Otiliei, al lui George Calinescu, insemna o reintoarcere la clasicism. Dar este oare acest drum invers un castig ori o pierdere? "Nu exista in realitate un fenomen artistic pur, clasic ori romantic... â€" afirma insusi' George Calinescu - clasicism, romantism sunt doua tipuri ideale, inexistente practic in stare genuina, repetabile numai in analiza in retorta".

Aceste cuvinte teoretice despre propia-i opera ne determina sa credem ca el este constient de faptul ca, chiar daca abordeaza o metoda aparent depasita, nu va inregistra un regres, fiindca, la urma-urmei, nu metoda in care scrii conteaza, ci cat de bine iti vei realiza opera. Aceasta, pe de o parte; pe de alta, desigur ca, facand o atenta radiografie a evolutiei prozei romanesti si observand ca ideea sincronizarii la cultura europeana si la metodele ei cele mai avansate, cum ar fi cea proustiana, e aplicata mult prea repede si, uneori, fara discernamant, el, armonizand teoreticianul cu practicianul, a ambitionat sa aduca pe meleagurile carpatine si tipul de roman balzacian... Ceea ce a si reusit pe deplin cu Enigma Otiliei, care ramane o carte unica in felul ei.

Felix Sima, fiul unui doctor din Iasi, decedat de curand, absolvent al unui liceu internat, vine in Bucuresti, la unchiul si tutorele sau Costache Giurgiuveanu, sa ceara gazduire si sprijin pentru a urma cursurile Facultatii de Medicina. Desi primit cu raceala si aproape ostil de unii, cu exceptia verisoarei Otilia, Felix Sima intalneste in casa batranului avar pe viitorii sai concurenti: mosierul Leunida Pascalopol, ca-re-i va fi rival la mana Otiliei; pe Aglaie Tulea, denumita si baba absoluta, sora lui Costache Giurgiuveanu, care se va arata la inceput ostila, veghind ca Felix sa beneficieze cat mai putin de ajutorul unchiului sau; pe Stanica Ratiu, a carui concurenta e dezastruoasa atat pentru Otilia, cat si pentru Felix, deoarece el este cel care, profitand de un moment de neatenție a clanului Tulea, isi insuseste averea lui Costache Giurgiuveanu, transformata de avar in bani lichizi, tocmai din teama de a nu fi jefuit - actiune brutala, care declanseaza si moane batranului, iar, mai tarziu, despartirea lui Stanica Ratiu de Olimpia, pe motiv ca nu i-a daruit un copil viabil.

Între aceste doua extreme, adica venirea lui Felix Sima in casa lui Costache Giurgiuveanu si plecarea sa din aceeaasi locuinta, dupa inmormantarea unchiului sau si casatoria Otiliei cu Pascalopol, romanul este completat cu episoade specifice vietii bucurestene din secolul trecut: dragostea dintre Felix si Otilia, enigma fetei, ce-l prefera pe Pascalopol, care, la randul sau, ii asigura un trai usor, plimbari la sosea cu trasura, patrunderea tanarului student medicinist in diferite medii bucurestene, lupta Aglaiei Tulea sa o casatoreasca pe Aurica si sa-i asigure fiului ei, Titi, o avere convenabila si o partida de rangul familiei din care provenea, peripetiile si contradictiile avarului ce, nu din rea credinta, ci din zgarcenie, o lasa, pana la urma, pe Otilia fara averea ce i se cuvenea ca fiica naturala a fostei sotii a lui Costache Giurgiuveanu, a carei avere, la randul lui, o risipise.

Purtandu-ne prin diferitele medii bucurestene, George Calinescu se dovedeste un fin cunoscator al vietii citadine, analizata cu discernamant si talent in romanele lor si de alti autori interbelici; dar criticul literar, transformat in romancier, se dovedeste un descriptiv desavarsit, mediul capitalei fiindu-i bine cunoscut, prezentat cu succes si in alte romane ale sale: Cartea nuntii, Bietul Ioanide, Scrinul negru.

Demonstrandu-ne puterea sa descriptiva, George Calinescu nu se poate abtine sa nu ne poarte si prin lumea rurala, in paginile memorabile in care ne infatiseaza vizita Otiliei si a lui Felix la mosia lui Pascalopol. Autorul are ochi de artist plastic - desfasurandu-si descrierea pe ambele spatii: campii nefarsite, intr-un colorit pitoresc, turme de bivoli rostogolindu-se ca niste nori care perie pamantul, capite de fan, arome si romantice - invitandu-i parca pe eroi la dragoste - nopti instelate si duble gelozii (matura si adolescentina): cea a mosierului, care avea de partea sa averea, experienta si rafinamentul, si cea a lui Felix, avantajat de tinereata, de inteligenta si de frumuseta sa masculina.

Astfel interpretat, romanul Enigma Otiliei prezinta istoria unei mosteniri, miscarea epica scotand la iveala patimi neprevazute si porniri rudimentare, determinate de goana dupa avere. Conflictul se sprijina pe umerii a doua familii, prin intermediul carora George Calinescu descrie universul social: pe de o parte, Costache Giurgiuveanu si Otilia Marculescu, pe de alta, Aglaie si Simion Tulea, cu descendentii lor. În acest mediu intra, prin raporturi civile sau prietenie, alte trei personaje: Felix, Pascalopol si Stanica Ratiu.

Afectiunea lui Pascalopol pentru Otilia este alcatuita in egale proportii din sentimente paterne si dintr-o delicata simtire masculina: "N-as putea sa-ti spun daca o iubesc pe domnisoara Otilia ca parinte sau ca barbat", ii declara Pascalopol lui Felix Sima. Dar dorinta i-a fost cultivata chiar de Otilia: "Nu-l cunosti pe Pascalopol... E politico cu tanti Aglaie si cu toti, numai sa aiba sentimentul ca se afla intr-o familie. N-are pe nimeni" - ii spune Otilia aceluiasi personaj martor.

Alt intrus, urmarind averea lui Costache Giurgiuveanu, este avocatul fara procese Stanica Ratiu, descendent din familia lui Dinu Paturica, dar cu aroganta eroilor lui Caragiale. Este si Stanica un orfan, si el este un sentimental, cu instincte casnice, insa avid, sa-si realizeze o situatie materiala cat mai solida, gravitand in campul magnetic al averii lui Costache Giurgiuveanu si pozand in aparator al intereselor Aglaiei.

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Ultimul venit este Felix Sima, orfan de ambii parinti, osciland intre familia lui Giurgiuveanu si familia Tulea, adolescent timid, dar hotarat sa-si faca o cariera stralucita pe cai cinstite.

Frumoasa Otilia, emancipata, subtila, artista, studenta in mod vag, desi aparent frivola, este capabila sa starneasca mari pasiuni celor doi barbati care o curteaza, cu atata subtilitate incat nici unul nu se supara, nici altul nu cedeaza cursa.

Costache Giurgiuveanu, tatal adoptiv al fetei, avar, incapabil sa legalizeze statutul Otiliei, ca fiica a fostei sale sotii, meschin si profitor, nu-i poate oferi acesteia satisfactiile materiale, pe care le-ar merita si pe care le compenseaza mosierul Pascalopol. Moare lasand-o pe Otilia intr-o situatie si mai incerta, determinand-o, in mod indirect, sa-l aleaga pe Pascalopol ca sot - singurul in acel moment care-i putea asigura existenta materiala. Ca acestea au fost motivele reale ale casatoriei ei o demonstreaza faptul ca, mai tarziu, il paraseste si pe Pascalopol, casatorindu-se cu un strain bogat.

Leunida Pascalopol, barbat la cincizeci de ani, isi manifesta cu subtilitate sentimentele fata de tanara sa prietena, salvand-o, in cele din urma, de la o situatie mizera, printr-o casatorie de conventia la Paris, redandu-i apoi libertatea, astfel incat spiritul ei romantic si aventuros sa se poata realiza printr-o noua unire.

Clanul Tulea este alcatuit din Aglaie, mama cu instincte feroce, Simion Tulea, un batran cinic si maniac, depasit de evenimente, Aurica, stapanita de spaima ca va ramane fata batrana, Olimpia, aparent realizata, Titi, debil mintal si dezorientat, opusul spre negativ al lui Felix Sima, de care se alatura Stanica Ratiu, cu scopul ascuns de a pune mana pe averea lui Costache Giurgiuveanu.

Încercarea, pe scurt, de prezentare si caracterizare a personajelor ne conduce spre sufletul complex al Otiliei.

Este ea oare cheia intregii actiuni, floarea inmiresmata in jurul careia roiesc toate celelalte personaje? La cateva dintre examenele de admitere, la o facultate umanista, s-a propus ca subiect: Explicati enigma Otiliei. Dar cel care a formulat o astfel de tema nu a tinut seama de amanuntul ca, in intentia autorului, a fost titlul Parintii Otiliei, ori varianta Istoria unei mosteniri, deci ca ideea de enigma nu a apartinut initial autorului, ci editorului, la sugestia caruia, e drept, George Calinescu a acceptat titlul. Dar de la a avea in minte un titlu initial, atunci cand te apuci de scrierea unui roman -mai ales in cazul unui autor meticulos ca George Calinescu - in functie de care iti structurezi intregul plan al lucrarii si pana la a accepta acest titlu, dupa ce ai scris cartea, este o distanta atat de mare incat, cel putin teoretic, nu consideram potrivit aleasa o tema pentru concurs formulata: Explicati enigma Otiliei.

Cu toate acestea, Otilia este personajul cel mai complex al romanului, mai dotat, mai fara scaderi, mai gratios si mai romantic, de care autorul pare indragostit. Ea reprezinta feminitatea la varsta splendida a adolescentei, nevinovatia acceptata, inocenta, exuberanta si cochetaria, pe care ti le ofera numai frumusetea unanim recunoscuta si instinctul ca ti se poate permite aproape orice, ca micile tale pacate pot fi privite ca si mai mici, sau chiar neglijate. Otilia ii priveste pe cei din jur prin

prisma sufletului ei bun, il iubeste pe papa Costache, desi acesta se comporta cu ea ca un avar, o lipseste de cele mai mici bucurii ce i s-ar cuveni din averea mamei sale, ramasa pe mana lui, iar, pana la urma, o lasa fara bunurile ce-i reveneau.

Ea ii sare, de la inceput, in ajutor lui Felix si este singura care il sprijina si il initiaza in noua lui viata in Bucuresti si in familia pe care n-o cunostea indeajuns si care nu se grabea sa-i ofere caldura sufleteasca ce i s-ar fi cuvenit unui orfan de ambii parinti. ĂŽl sfatuieste numai de bine, ii accepta capriciile si il ajuta ori de cate ori are nevoie. Iubirea lui Felix ii apare ca un omagiu ce i se cuvine, il incurajeaza si il protejeaza in fauna ciudata si contradictorie a capitalei si a familiei, ii ofera cateva farama de dragoste adevarata. Tot Otilia primeste cu dezinvoltura cadourile, serviciile si avansurile pe care i le face Pascalopol - ca o iedera agatandu-se de un copac puternic si singur, stiind nu numai ca astfel va urca si ea mai repede, ci si ca va putea vedea mai iute lumina soarelui de la Paris.

Odata dezlantuata in marea lume mondena, e ca o corabie romantica de hartie alba, lasata in gluma sa pluteasca pe Sena. Cu sufletul sau poate fi scrisa o poveste de dragoste, fiindca nimeni nu-i face rau, neavand nici un motiv sa i-l vrea, iar atunci cand ea ii face rau lui Pascalopol, parasindu-l in favoarea unui alt barbat, mai bogat, si, poate, mai tanar, ea nu percepe acest gest ca pe un rau propriu-zis, ci ca pe-o eliberare de sine, la varsta rodniciei, cand emanciparea o chema.

Desi se straduiește sa respecte compozitia modelului balzacian, cu acea acumulare de date, personaje, caracteristici si descrieri de amanunte, devenind autorul atoateștiutor, de la inceput, romanul Enigma Otiliei reliefeaza si cateva elemente de certa modernitate: in primul rand moderna pentru literatura romana din perioada interbelica era ideea autorului ca, din cultura noastra, lipseste un roman de tip balzacian - pe care s-a straduit sa-l scrie el insusi -; apoi, introducerea acelor vaste elemente autohtone, prin descrierea mosiei nesfarsite a lui Pascalopol, apro-piindu-se, ca metoda, de infatisarea Baraganului, de catre Panait Istrati; in sfarsit, reliefarea unor personaje complexe, ca Otilia si Felix, nedemarcate net in pozitive si negative, ca in cazul celorlalte - adica asa cum sunt, de obicei, oamenii.

Tehnicile narative si descriptive dezvaluie un maestru al prozodiei, adica unul dintre marii critici literari de exceptie, care pot sa scrie si literatura la cel mai inalt nivel.

Aceasta este enigma Otiliei - adica acel comportament complex, pe care, chiar daca autorul nu l-a avut in intentie de la inceput, i l-a conferit totusi; astfel incat, acceptand una dintre metodele frecvente folosite chiar de George Calinescu, de a-i contrazice pe ceilalti, si chiar pe sine insusi, sfarsim consideratiile noastre despre romanul balzacian Enigma Otiliei, contrazicandu-ne cel putin una dintre ideile sustinute de noi mai inainte: chiar daca titlul cartii a fost ales de editor si nu de autor, o oarecare enigma exista totusi - enigma marilor opere care ne ofera o interpretare plurivalenta.

BIETUL IOANIDE



Considerat unul dintre cei mai de seama critici literari romani, mai ales dupa publicarea monumentalei sale Istoria literaturii romane de la origini pana in prezent (1941), George Calinescu este, in acelasi timp, un binecunoscut romancier, prin tiparirea volumelor: Cartea nuntii, Enigma Otiliei, Bietul Ioanide, - Scrinul negru - unele dintre ele realizate dupa modelul balzacian: tipuri umane bine conturate, prezentarea faptelor si a personajelor printr-o descriere amanuntita a locurilor in care au trait si a obiectelor care ii inconjoara, facuta de catre autorul omnisicient.

Romanul Bietul Ioanide are ca personaj principal un vestit arhitect cu acest nume si a mediului intelectual universitar in care acesta isi desfasoara activitatea, in perioada anilor 1938-1941, in atmosfera instabila determinata de iminenta izbucnirii celui de-al doilea razboi mondial.

Cei doi copii ai lui Ioanide, Tudorel si Pica, sunt implicati in miscarea legionara de tip fascist, murind: Tudorel, prin participarea la un atentat fascist; Pica, intr-un incident cu agentii care il urmareau pe iubitul ei.

Epitetul de bietul nu se refera insa la drama din familia arhitectului, ci si la antiteza dintre idealul sau (de geniu constructor), neprimind de la nimeni comanda de a face un for roman (dupa cum afirma despre el un personaj) si realitate.

În prima parte a romanului asistam la dialogul dintre Gaitani si Serafim, despre Ioanide care proiecta si construia case monumentale, intelegandu-se cu viitorii proprietari ca sa locuiasca o vreme in ele, deoarece se complacea in interioarele pe care le crease. E o transfigurare moderna a mitului Mesterului Manole.

Romanul continua cu lungi scene, care alcatuiesc mai multe romane: romanul de familie si al paternitatii, romanul eseu, romanul erosului, romanul universitar.

Putem face o asociere cu denumirea de roman total, pe care, mai tarziu, Eugen Simion i-o da triologiei "Cel mai iubit dintre pamanteni", de Marin Preda, ambii autori asemanandu-se oarecum, prin maretia constructiei epice.

Daca celelalte personaje ale cartii (Serafim, Elvira, Gulimanescu, Dan Bogdan) sunt prezentate uneori ironic, Ioanide ne apare ca un erou tragic, autorul incercand sa faca din omul de geniu un personaj literar, scopul acestuia fiind creatia, nefericit prin natura dramatica a devenirii sale, la fel ca Luceafarul din poemul nemuritor al lui Eminescu.

Exista o interferenta intre oamenii de geniu si eternitate, chiar daca acestia sunt naratori ori personaje.